

מסלולי טיול

הטיול בשמורה מזמן מפגש מעניין עם נביעות מים, צמחים ובעלי חיים המאפיינים נווה מדבר ועם אתר ארכיאולוגי.

חלקה הפתוח של השמורה מאפשר טיול עצמאי במסלול הכולל נקודות עניין, תצפית ומנוחה. המסלול מאפשר היכרות עם נופי המים הצומח המאפיינים את השמורה, ואם מתמזל המזל גם עם בעלי החיים השוהים והחולפים בה.

המסלול העצמאי מקשר בין אזורי הבריכות בחלק הפתוח ומשכו חצי שעה ועד שעה וחצי. ניתן לשלבו עם רחצה חופשית באזורים המיועדים לכך.

בחלק מהשמורה ישנו מסלול מונגש למוגבלים בתנועה הכולל את האתר הארכיאולוגי ונקודות ישיבה ופיקניק ליד בריכות "תמר" ו"קנה" המוצלות בעצי תמר ואשל. בבריכת תמר מותקן מעלון המאפשר למוגבלים בתנועה גישה נוחה לבריכה העמוקה. יש להתעדכן בזמני פעילות הבריכה בקופת האתר.

מסלול הטיול העצמאי והמסלול המונגש מסומנים במפה המצורפת וכן בשלטי הכוונה בשטח.

הצומח

עיינות צוקים הוא נווה מדבר לחוף ים המלח, שבו הצומח נחלק לארבע חגורות רוחביות, בהתאם למינות המים בקרקע ולרגישותו של הצומח למליחות המים. הנביעות בעיינות צוקים שופעות מים מליחים ובנווה גדלים צמחי ביצה וגדות נחלים, שעמידותם בכפי המלח גבוהה יחסית.

חגורת הצומח נחלקות על פי יחסן ללחות הקרקע ולמליחותה.

ארבע חגורות הצומח ממערב למזרח:

1. **חגורת המלוח הקיפח וימלוח פגום**, שאליה מתלווים הגה **מזוי יונבוט השדה**. זוהי חגורה יובשנית הניזונה ממי נגר עילי המגיעים ממצוק ההעתקים.

2. חגורת **אשל מרובע ואשל היאור**, המלווה במלוח קיפח וימלוח פגום. חגורה זו קרובה אל מי המעיינות. חברת האשל שולטת ובולטת כנווה ניזון שצמחים אלה עמידים בפני מליחות, ומונעים צמיחה של מינים אחרים מתחתיהם בגלל הכיסוי של ענפיהם הנושרניים. עצי האשל מפרישים את המלח אל העלים והטל של הלילה שוטף אותו אל הקרקע. לכן הקרקע סביב האשל מלוחה מאוד ומונעת צמחים אחרים לגדול לידו ולהתחרות איתו על משאבי המים המוגבלים.

3. חגורת **קנה מזוי וקנה סוכר בבוה עם סמר ערבי**, **פלגית שיחנית**, **טיון בשרני**, **אכפטריון הביצות**, **מרור ימי וסוף מזוי**. חגורה זו נמצאת על מי הנביעות הזורמים.

אשל היאור

קנה סוכר מצרי

(צילום: שי סמרי)

4. חגורת **סמר ערבי ובן מלח מכחיל** היא "החגורה המלוחה" הנמצאת בשוליים המזרחיים של השמורה.

הימצאות של מים מליחים בשילוב עם טמפרטורות גבוהות במשך כל השנה מאפשרים התפתחות של צומח טרופי שמוצאו סודני, כמו שיח **פתילת המדבר (תפוח סדום)** - צמח טרופי-יובשני המאפיין את האזור. הוא בעל פרי בצורת תפוח, שתוכו חלול ובמרכזו זרעים דמויי נוצה ובעלי ציצית הממלאת תפקיד חשוב בהפצת הזרע על ידי הרוח.

פתילת המדבר (תפוח סדום)

(צילום: שירן בן יעקב)

"יויף בגדלו באורך דליותיו כי היה שרשו אל מים רבים" (יחזקאל לא, ז)

צפצפת הפרת הוא עץ גבוה ורחב נוף ממשפחת הערבתיים, המאפיין את גדות נהר הירדן ונמצא גם בנאות מדבר. על ענפי העץ ניתן להבחין בשתי צורות של עלים: עלים צרים וארוכים הדומים לעלים של ערבה - אלו הם העלים הצעירים - ועלים רחבים שהם העלים הבוגרים. בגלל צורת העלים הצעירים ובגלל מיקומו של העץ על המים יש המזהים אותו עם הערבה הנמכרת בתנ"ך.

בעלי החיים

התנאים בשמורה הם אקלים חם ולח, מים מליחים וצמחייה סבוכה. אלה מהווים מוקד משיכה למגוון של בעלי חיים.

יונקים

נתן זהוב - טורף ממשפחת הכלביים. צבעו אדמדם-אפור עם "מפית" לבנה על החזה. בעל זנב קצר.

מקרא:	
 מספר כביש / כביש	90
 שביל הליכה	
 מסלול טיול עצמאי	
 מסלול טיול למוגבלים בתנועה	
 מסלול טיול לראש צוקים	
 בריכה / אגם	
 שירותים / שירותי נכים	
 חניה / חניית נכים	
 חנות	
 המעבר אסור לכלי רכב ולמטיילים	
 נקודות עניין	
המפה אינה לפי קנה מידה מדויק	

חסרי חוליות

סרטן הנחלים - סרטן גדול שחי במקווי מים מתוקים.

שחריר הנחלים - חילזון מים שחור וקטן, שחי בתוך המים המתוקים וניזון מאצות.

סהרון - חילזון עם קונכיה מפותלת. מטפס על צמחים ועצמים בתוך המים.

הסהרון ושחריר הנחלים התקיימו כאן כבר בתקופה קדומה (פלייסטוקן - מיליון שנה לפני זמננו).

דו-חיים

מתרבים בחורף ובאביב.

צפרדע נחלים - דו-חיים חסר זנב שנמצא במקווי מים. בעל רגלים ארוכות וקרומי שחייה בין האצבעות.

קרפדה ירוקה - דו-חיים חסר זנב. נושם מבעד לעורו העירום והלח.

דגים

האמנונים והגאויות הכחולה הגיעו בעבר לעין פשחה דרך המערכת של הירדן (הירדן ויובליו) ובמשך הזמן יצרו אוכלוסייה ייחודית למקום. האמנונים בעין פשחה שונים מבני מינם המתקיימים במערכת הירדן.

אמנון מזוי - חופר גומת קן בקרקעית המים, שבו מטילה הנקבה 400-600 ביצים. ההורים מרחפים מעל הקן, מאוררים אותו ומגינים עליו. לאחר בקיעת הביצים הם מגינים על הדגנים.

אמנון הירדן - הנקבה מדגירה את הביצים בתוך פיה. הדגנים יוצאים מהפה לצורך תזונה ונמלטים לתוכו בזמן סכנה.

משמעות שמו של הדג בשפה הארמית מעיד על התנהגותו "האמהית": **אם** = אמא; **נון** = דג.

נאויות ים המלח - דג קטן שגודלו נע בין 4 ל-6 ס"מ. חי במים מליחים של מעיינות זורמים. מוצאו של דג זה בים סוף והוא קיים רק במעיינות שמסביב לים המלח.

נאויות כחולה (נאויות מצויה) - דג קטן שאורכו 5 ס"מ המתקיים במים מליחים.

ציפורים

שולג גמד - קטן וססגוני חום, לבן וטורקיז. חולף ושווה בשמורה עד שורה חודשים בשנה. ניזון מדגים.

לבן-חזה - שולג יציב ונפוץ בארץ. שווה לבד או בזוגות. ניזון מדגים, מקנן דו-חיים וחוללים. מקנן במחילות בקירות עפר ומשלים שני מחזורי קינון בשנה.

טופית - עוף מים חום-שחור עם מצחייה אדומה ופס לבן לאורך הגוף. שוחה ליד הסבך.

קנית אפריקנית - ציפור יציבה, צבעה חום-זיתני. חיה ומקנת בסבך.

זמיר - ציפור שיר קטנה החיה בתוך הסבך, שרה חזק ואף מחקה שירה של ציפורים אחרות. צבעה חום בכמה גוונים עם פסים לבנים. זנבה זקור.

זנבן - ציפור שיר גדולה בצבע חום-אפור. יציבה וחייה בקבוצה שבה יש זכר שליט ונקבה שליטה. פעילה מאוד, מדלגת עם זנב מורם ומחפשת מזון על הקרקע.

דרור הירדן - קטן וססגוני. משוטט בלהקות ודובר במושבות דלילות. בשמורה הוא דובר בקנים, בקן שקוטרו כ-30 ס"מ.

השמורה נמצאת בציר הנדידה של הציפורים; בסתיו הן חולפות כאן מאירופה לאפריקה ובאביב בכיוון ההפוך.

בתוך "השמורה החבויה" תשמעו ואולי אף תפגשו חמורים. אלה הוכנסו לכאן בידי רשות הטבע והגנים על מנת שידללו את צמחי הקנה המשתלטים בשטח של חגורת הצמחייה המתקיימת על מי המעיינות הזורמים.

המיוחדים בשמורה

ברקנית האשל - חיפושית בעלת צבע ירוק מתכתי זוהר, שמחזור חייה מתקיים בתוך עץ האשל; היא אוכלת את פרחי העץ. הביצים מודבקות על קליפת העץ. הזחלים, לאחר בקיעתם, נוברים בתוך הגזע והענפים של העץ, מתפתחים שם ומתגלמים מתחת לקליפת העץ.

הנמלה האורגת - שמורת עיינות צוקים היא גבול התפוצה הצפוני בעולם של נמלה זו שהיא ממין טרופי נדיר. בחורף מגיעה הנמלה האורגת אל ראשיהם של עצי האשל ואורגת עליהם קנים ומחסות לכנימות וציקדות, שמהפרשותיהן (טל דבש) היא ניזונה. הנמלים הפועלות טוות את הקנים בעזרת הזחלים, שהם בעלי בלוטות משי מפותחות; הנמלה הפועלת אוצזת דחלל בגבו, נושאת אותו ומכוונת אותו תוך לחיצה המגרה אותו להפריש את קורי המשי, אותם הוא מפריש מפתח בשפתו העליונה. הנמלה האורגת מגינה על עצמה מפני אויבים בהתזת ריח דוחה שמופרש מקצה גופה.

זנבן (צילום: שירן בן יעקב)

ברקנית האשל

הנמלה האורגת (צילום: שירן בן יעקב)

ארבע חגורות הצומח בעיינות צוקים